

uitdrukt, wat de ziel is voor het lichaam,¹¹⁰⁾ dus niet mechanisch maar organisch, niet transcendent maar immanent op haar leven inwerkt; dat Hij daarom, gelijk terecht gezegd is, de menschelijke persoonlijkheid niet opheft, maar haar heiligt door haar weder te baren.¹¹¹⁾ Maar ook al is zonder deze werking des Heiligen Geestes het leven der Kerk ondenkbaar, deze werking is mystiek, supranatureel; ze is daarom wel belijdenis des geloofs en kan ook in het eigen hart wel worden ervaren, maar voor de Kerkgeschiedenis, die niet het leven der onzichtbare Kerk, maar de ontwikkeling der Ecclesia visibilis beschrijft, kan ze deswege het motief niet zijn, waaruit ze deze ontwikkeling organisch verklaart.

Dat motief kan alleen gezocht worden in het Woord Gods, in de Heilige Schrift. Voor het mystieke leven der Kerk ligt de verklaring in de immanentie des Geestes, voor hare zichtbare openbaring in de werking van het Woord. Waar het Woord des Konings is, daar is macht. Niet alleen dat Christus door dat Woord Zijne Kerk sticht, maar heel de ontwikkelingsgang der Kerk wordt door de werking van dat Woord beheerscht. En zoo alleen ontkomt de kerkhistoricus aan het gevaar om de Kerkgeschiedenis Christocentrisch in plaats van Theocentrisch op te vatten, gelijk de ethische Theologie het wilde. Voor haar lost heel de Kerkgeschiedenis zich op in de vraag: Wat dunkt u van den Christus? In den grooten strijd der dogma's in de eerste Christelijke eeuwen ziet ze dan alleen de worsteling der Kerk om vast te stellen, wat ze aangaande den Christus te belijden heeft. In de breuke door de Reformatie in de Kerk geslagen de vraag: of de Paus dan wel Christus het Hoofd der Kerk zal zijn? In de worsteling van onze dagen den strijd, of Christus als Godmensch het levensprinciep der Kerk zal blijven, of voor de Idee der Humaniteit zal worden uitgeruild?¹¹²⁾ Maar ook al is het waar, dat Christus gezet is tot een val en opstanding, en dat daarom de belijdenis aangaande den Christus, Zijn Persoon en Zijn werk, het criterium blijft voor alle leven, dat in de Kerk zich openbaart, ze doet toch door hare eenzijdige opvatting de ontwikkelingsgeschiedenis der Kerk geweld aan; ze vergeet, dat in den strijd der eerste eeuwen de